

BUŁGARYSTYCZNA DZIAŁALNOŚĆ DR. TSANKO TSANEVA NA UNIWERSYTECIE MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ W LUBLINIE

KAMEN RIKEV

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

DR. TSANKO TSANEV AND HIS LEGACY AT MARIE CURIE-SKŁODOWSKA UNIVERSITY IN LUBLIN. The paper presents a biographical overview of Bulgarian philologist Dr. Tsanko Tsanev (1955–2007), fellow of Preslav Literary School Research Center in Shumen, Bulgaria and academic at the Institute of Slavic Philology at Marie Curie-Skłodowska University in Lublin, Poland. It reveals his major scholarly achievements in the fields of Old Bulgarian and Medieval Slavic literature and culture, as well as Dr. Tsanev's various activities as an academic teacher of Bulgarian language and culture in Lublin. Special attention is drawn to his contribution to the development of Bulgarian studies university programmes in Eastern Poland. The paper offers a selected list of Dr. Tsanev's works.

Keywords: Tsanko Tsanev, Bulgarian studies abroad, Bulgarian lecturer in Poland, Old Bulgarian literature, Chernorizets Hrabar.

Niepisaną tradycją jest podkreślanie roli bułgarystów i krzewicieli kultury bułgarskiej w rozwoju bułgarystyki poza granicami Bułgarii. Jednak, mimo istnienia tej tradycji, łatwo o pominięcie, bądź niedoceniecie wkładu Bułgarów w środowiskach akademickich za granicą. Pod tym względem sytuacja w Polsce jest bardzo charakterystyczna, gdyż obecnie na wielu polskich uczelniach bułgarystyka przetrwała dzięki staraniom przybyłych z Bułgarii badaczy, wykształconych na uniwersytetach bułgarskich¹. Na tym tle wyróżnia się działalność dr. Tsanko Tsaneva (1955–2007). Fakt, że badacz ten jest w Bułgarii mało znany poza profesjonalnym kręgiem naukowców wynika z tego, że najbardziej aktywny twórczo czas spędził na wschodzie Polski, w Lublinie, gdzie zmarł przedwcześnie w wieku 52 lat. Należy jednak podkreślić, że jego wkład w poznanie literatury starobułgarskiej

---

¹ O tej specyficznej sytuacji wspomina Bojan Valchev (Вълчев 2017: 5).

i popularyzację kultury bułgarskiej na Uniwersytecie Mari Curie-Skłodowskiej (UMCS) jest bardzo znaczący.

DROGA ŻYCIOWA I ZAWODOWA²

Tsanko Maksimov Tsanev urodził się w Suszicy (woj. Wielkie Tyrnowo) w dniu 26 stycznia 1955 roku. Po jego narodzinach rodzice przeprowadzają się do Ruse, gdzie chłopiec dorasta w niewielkim domku za rynkiem na ul. Tulcza 26³. Najpierw kończy szkołę podstawową im. Braci Miladinowych, a następnie uczy się w technikum chemicznym, którego jednak nie kończy.

W młodości trenuje strzelectwo sportowe z broni małokalibrowej, a nawet bierze udział w ogólnokrajowych mistrzostwach, reprezentując barwy klubu *Dunav* – Ruse. Jednak ograniczone możliwości finansowe zmuszają go do podjęcia pracy.

W wieku siedemnastu lat Tsanko Tsanev zatrudnia się w przedsiębiorstwie *Fazan* na stanowisku mistrza sekcji. Jednocześnie udaje mu się w trybie wieczorowym ukończyć technikum mechaniczne. Jego młodzieńczą fascynacją była chemia (jak wspomina jego córka, Stanislava Tsaneva, często mówił z uśmiechem: *Jeśli by mnie nie oblali z chemii, to przez całe życie chodziłbym w spodniach z powypalanymi dziurami*). Po odbyciu służby wojskowej, dwóch nieudanych próbach dostania się na studia chemiczne i czterech latach pracy w produkującym skarpety przedsiębiorstwie *Fazan* spragniony wiedzy młodzieniec rozpoczyna w 1979 roku studia w Wyższej Szkole Pedagogicznej im. Konstantyna Presławskiego w Szumen na kierunku filologia bułgarska. Już od początku studiów jego zainteresowania skupiają się głównie na literaturze starobułgarskiej oraz historii i te właśnie dziedziny będzie zgłębiał i rozwijał w swojej dalszej karierze naukowej.

Tsanko Tsanev kończy studia w 1983 roku. Broni pracę dyplomową na temat *Słowa pochwalne Joana Ekzarcha Bułgarskiego*. Promotorem pracy był energiczny i cieszący się popularnością wśród studentów Peyo Dimitrov. Określony przez Christo Trendafilova (1996: 14) mianem *pedagoga i prekursora... polityka kulturalnego* i nazywany przez swoich uczniów Wodzem, Dimitrov również dla Tsaneva staje się opiekunem naukowym, duchowym mentorem i mistrzem. Młodzieniec jest aktywnym członkiem założonego przez P. Dimitrova Koła Miłośników Literatury Starobułgarskiej.

² Popularna wersja tego tekstu została wydrukowana w gazecie *Utro* w styczniu 2017 r. (Рикев 2017: 5). Tytuł od redakcji.

³ Dane biograficzne pochodzą głównie od matki dr. Tsaneva Stanki Statevej, córki Stanislavy Tsanevej i drugiej żony Iwony Tsanev.

Po zdobyciu dyplomu Tsanko Tsanev przez trzy lata pracuje jako nauczyciel w liceach w Antonowo i w Tajmiszcie (woj. Wielkie Tyrnowo). Jednakże zamiłowanie do działalności naukowej nie pozwala mu przerwać aktywnej współpracy z centrum badawczym *Preławska Szkoła Piśmiennicza*, mieszczącym się przy Uniwersytecie w Szumen. W 1985 roku zostaje mianowany filologiem-specjalistą w Centrum, a w 1993 r., po wygraniu konkursu, zostaje zatrudniony jako badacz III stopnia.

Oprócz prowadzenia seminariów dla studentów z literatury starobułgarskiej i literatur słowiańskich młody specjalista prowadzi prace nad stworzeniem starobułgarskich czcionek do komputerowego programu obróbki tekstu. Projekt kończy się sukcesem (mimo, że dysponuje jedynie nieodpowiednim do tego celu edytorem tekstu *ChiWriter*). Dzięki jego wysiłkom i wsparciu Fundacji Społeczeństwa Otwartego udaje się zaopatrzyć Centrum *Preławska Szkoła Piśmiennicza* w profesjonalny, nowoczesny sprzęt. Badacz pracuje również aktywnie naukowo, a jako główny temat swojej działalności badawczej wybiera niewyjaśnione kwestie związane z osobą Czernorizca Chrabra i jego traktatem *O literach*. W WSP w Szumen Tsanko Tsanev pracuje jako asystent m.in. Peyo Dimitrova, Christo Trendafilova, Nadezhdy Dragovej i Anisavy Miltenovej.

23 listopada 1994 roku broni pracę doktorską pt. *Aspekty badań nad traktatem „O literach” Czernorizca Chrabra* napisaną pod kierunkiem naukowym prof. Nadezhdy Dragovej. Recenzentami pracy byli prof. Ivan Dobrev i doc. Anisava Miltenova. Uzupełniona i rozszerzona wersja tej rozprawy zostaje wydana w formie książki zatytułowanej *„За буквите“. Нову аспекти („O literach”. Nowe aspekty, Szumen, 2002).*

Dużą zmianę w życiu dr. Tsanko Tsaneva przynosi kolejny rok. W wyniku wygranego konkursu, w roku akademickim 1995/96 zostaje przez Ministerstwo Edukacji delegowany do Lublina na Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej jako lektor języka, literatury i kultury bułgarskiej. Jego przyjazd zbiega się z reorganizacją bułgarystyki na UMCS-ie, która z lektoratu (1979–1995) zmienia się w specjalizację dla studentów filologii rosyjskiej. Do dnia dzisiejszego funkcjonuje ona jako profil na rusycystyce, dodatkowo od 2004 roku w jej ramach zostaje utworzony nowy profil na sławistyce (Sotirov 2013: 112). Wyżej wymieniony ma w tym dziele znaczny wkład organizacyjny i dydaktyczny.

Dr Tsanko Tsanev prowadzi zajęcia i seminaria z literatury, historii i praktycznej nauki języka bułgarskiego. Po wygaśnięciu czteroletniego kontraktu decyduje się na kontynuowanie pracy w Instytucie Filologii Słowiańskiej i od 1999 roku aż do przedwczesnej śmierci pracuje na stanowisku adiunkta w Zakładzie Językoznawstwa Słowiańskiego UMCS. W ostatnich latach swojego życia jest także promotorem seminarium licencjackiego o profilu bułgarystycznym.

Dr Tsanko Tsanev, pomimo ciężkiej choroby, która dotknęła go w ostatnich latach życia, niestrudzenie i energicznie angażuje się w rozwój studiów bułgarystycznych w Polsce. W maju 2007 roku jest współorganizatorem i uczestnikiem swojej ostatniej konferencji, natomiast w czerwcu odbywa się obrona ostatnich prac dyplomowych, napisanych pod jego kierunkiem. Umiera w dniu 28 lipca 2007 roku w Lublinie. Zostaje pochowany w prawosławnej części cmentarza przy ul. Lipowej.

DZIAŁALNOŚĆ BUŁGARYSTYCZNA W LUBLINIE

Dr Tsanko Tsanev, jako bułgarysta pracujący za granicą, prowadzi swoją działalność badawczą, wyklada wiele przedmiotów, a jednocześnie jest organizatorem, inspiratorem aktywności studenckiej i popularyzatorem kultury bułgarskiej we wschodniej Polsce.

Znaczna część jego artykułów naukowych dotyczy epoki Pierwszego Carstwa Bułgarskiego. Szczególną uwagę poświęca nie do końca poznanym kwestiom, dotyczącym okresu złotego wieku, funkcjonującym w postaci utartych poglądów. Pozwala to na stworzenie nowych hipotez, dotyczących życia i działalności emblematycznych postaci jak Joan Egzarcha, św. Iwan Rilski, car Petar I czy Czernoriziec Chrabyr. Zdaniem uczonego pod pseudonimem Czernoriziec Chrabyr ukrywać się mógł św. Cyryl Filozof. Wiadomo, że autorem traktatu *O literach* jest pisarz z otoczenia Cara Symeona, jednak nie zachowały się jego jednoznaczne dane biograficzne (Цанев 2002: 107–126). Zainteresowania badawcze dr. Tsanka Tsaneva skupiają się również na kwestii przyjęcia chrześcijaństwa przez Bułgarów (powstanie kompleksu chrzcielnego w Plisce badacz datuje na 853 rok lub nieznacznie później – Цанев 1998: 165), wczesnej historiografii słowiańskiej, a także na kwestiach użycia ugruntowanych w języku starocerkiewnosłowiańskich terminów jak np. *mošti* i *pričęštenie* czy osławionych słowiańskich terminów *čerti* i *rezki* z traktatu *O literach* (autor kategorycznie odrzuca możliwość istnienia przedcyrylicznego pisma słowiańskiego – Цанев 1995).

Praca w Lublinie rzuca nowe światło na badania dr. Tsaneva. Nadal jest skoncentrowany na kulturze starobułgarskiej, podąża jednak w kierunku dosyć nowatorskiej perspektywy porównawczej. Powstaje cykl artykułów tematycznych, poświęconych badaniom nad stosunkiem średniowiecznego państwa polskiego do tradycji cyrylo-metodiańskiej, nad dawną Polską jako centrum wpływów chrześcijaństwa zachodniego, południowego i wschodniosłowiańskiego. Badacz stawia sobie za cel uzasadnienie teorii pośrednich i bezpośrednich wpływów bułgarskiej cerkwi prawosławnej na wschodnie rejony Polski (Цанев 2004, 2006).

Inspirującym obiektem staje się dla niego unikalna kaplica królewska na zamku w Lublinie. Wśród utrzymanych w bizantyjsko-ruskim stylu fresków, które powstały w tej katolickiej świątyni na początku XV wieku, znajduje się przedstawienie św. Petki Tyrnowskiej (Paraskiewy, Piatnicy). W swoich publikacjach bułgarski uczony rozpatruje Kaplicę Trójcy Świętej jako materialne świadectwo słowiańskiego i ogólnochrześcijańskiego uniwersalizmu w średniowiecznym Królestwie Polskim, a jednocześnie nadal poszukuje wpływów południowosłowiańskich we wschodniej i zachodniej Słowiańszczyźnie (zob. w załączonej wybranej bibliografii artykuły napisane w latach 2003–2006, podpisane jako *Canko Canev*).

Czynne uczestnictwo w dyskusjach naukowych to jedynie niewielka część jego bułgarystycznej działalności za granicą. Wspomniano już, że jako pracownik Zakładu Językoznawstwa Słowiańskiego UMCS dr Tsanev pełni ważną rolę w procesie poszerzania oferty dydaktycznej lubelskiej bułgarystyki. Tym bardziej, że jego działalność przypada na krytyczne lata, gdy utrzymanie filologii bułgarskiej dla niektórych dużych centrów naukowych staje się zbyt trudnym zadaniem. Na tym tle Instytut Filologii Słowiańskiej w Lublinie zajmuje nadzwyczaj mocną pozycję, otwierając w 2004 roku specjalność *slawistyka* z profilem bułgarystycznym również w Kolegium Licencjackim w Białej Podlaskiej, będącym filią UMCS. Dzięki działalności dydaktycznej takich specjalistów jak prof. Petar Sotirov, dr Mariola Mostowska, dr Tsanko Tsanev i wielu innych slawistów w latach 2004–2013 studenci mogli poznawać język i kulturę bułgarską oraz bronić prace dyplomowe w mieście, oddalonym o około 30 kilometrów od granicy białoruskiej.

Dr Tsanev jest także jednym z inicjatorów i organizatorów corocznych cyrylo-metodiańskich konferencji w Białej Podlaskiej. Od 2005 roku na obradach spotykają się naukowcy z Polski, Bułgarii, Ukrainy, Białorusi, Serbii, Słowenii, Belgii i Grecji. Konferencje te są inspiracją i formą umacniania pamięci o dwóch Świętych Misjonarzach i ich działalności w krajach zachodniosłowiańskich.

Dr Tsanev cieszy się sympatią i uznaniem swoich wychowanków. Jako opiekun Koła Naukowego Studentów Bułgarystów w Lublinie rozbudza w nich twórczą pasję, rozwija talenty i sam wkłada mnóstwo energii w reżyserowanie przedstawień teatralnych oraz spektakli muzyczno-poetyckich, które studenci wystawiają z okazji świąt Ósmego grudnia czy Pierwszego marca. Weszły one na stałe do kalendarza imprez i były świętowane corocznie zarówno przez bułgarystów w Lublinie, jak i w Białej Podlaskiej. Od 2001 roku dr Tsanev organizuje również letnie praktyki językowe w Obzorze.

Kontynuowaną, coroczną tradycją Koła Naukowego Studentów Bułgarystów jest odwiedzanie miejsca spoczynku śp.dr Tsanka Tsaneva. Każdego roku w okolicach dnia Wszystkich Świętych studenci wybierają się na cmentarz i zapalając znicz na grobie oddają cześć pamięci nauczyciela i popularyzatora kultury bułgarskiej.

WE WSPOMNIENIACH STUDENTÓW I KOLEGÓW

Od śmierci dr. Tsanko Tsaneva minęło dziesięć lat, jednak jego duch jest ciągle obecny wśród lubelskich uczonych i studentów kierunków slawistycznych⁴. Był łatwo rozpoznawalny na uczelnianych korytarzach, postawny, zawsze z nieodłącznymi rulonami map historycznych, książkami i albumami pod pachą. Pozostaje w pamięci kolegów i studentów jako niepoprawny optymista, który zawsze potrafił rozbawić i zmotywować oraz jako wspaniałomyślny i bezpośredni człowiek.

Jego wychowankowie wspominają, że dr Tsanev wolał prowadzić wykłady i ćwiczenia w swoim gabinecie. Na tych spotkaniach obowiązkowa była prezentacja bałkańskiej gościnności. Na stole, przykrytym tradycyjnym wyszywaniem obrusem, nigdy nie brakowało kawy, herbaty i słodczy. Nauczyciel zachęcał do zadawania wszelkich naukowych pytań, a zajęcia były prowadzone w formie równoprawnej dyskusji. Ta swobodna tradycja absolutnie nie przeszkadzała mu być autorytatywnym pedagogiem.

Dr Tsanev był szczególnie wymagający pod względem dokładności historycznej, szczegółowych dat i poprawności użycia terminologii slawistycznej. Już na początku swojej pracy w Lublinie, gdy jeszcze wszystkie zajęcia prowadził w języku bułgarskim, przekazywał swoim słuchaczom szczegóły historii średniowiecznej, objaśniał jak były rozstawione wojska na polu bitwy, jakie było ukształtowanie terenu, a także jakie były konsekwencje polityki wojennej władców bułgarskich. W czasie sesji przed jego gabinetem często stały kolejki, gdyż wykładowca dla nieprzygotowanego studenta przeprowadzał dodatkowy posemestralny wykład. Ten zwyczaj wynikał z głębokiego przekonania, że jest to najskuteczniejszy sposób na to, by ta partia materiału pozostała w pamięci egzaminowanego na długo, nawet po zakończeniu studiów. To nic, że egzaminator wracał do domu dopiero późnym wieczorem.

W bezpośrednich kontaktach z kolegami dr Tsanev chętnie udzielał rad dotyczących ich pracy naukowej i proponował nowatorskie podejście do problemów badawczych. Był również wielkim patriotą. Nie pozwalał rozmówcy na złe opinie dotyczące Bułgarii.

Oprócz związków z uniwersytetem w Szumen, czego dowodem są liczne afiliowane do tego uniwersytetu publikacje oraz kontakty zawodowe, dr Tsanko Tsanev do końca swoich dni był związany z Ruse, gdzie spędzał każde wakacje. Wielu kolegów i znajomych mogło skorzystać z przysłowiowej gościnności dr. Tsaneva i jego wiecznie uśmiechniętej matki, którzy chętnie podejmowali podróżujących do Sofii, Szumen czy nad Morze Czarne w swoim małym mieszkanku przy ul. Pliska 2. Wszechstronna działalność pochodzącego z Ruse filologa jest dowodem, że skuteczny propagator kultury bułgarskiej za granicą nie może

---

⁴ Informacje o działalności dydaktycznej dr. Tsaneva pochodzą od prof. dr. hab. Petara Sotirowa, prof. dr. hab. Feliksa Czyżewskiego, dr. Piotra Złotkowskiego i studentów.

огранича́ть się jedynie do bycia tylko dobrym naukowcem i aktywnym lektorem. Codzienne świadectwa konsekwentności, pomysłowości i serdeczności przestają być pięknymi cechami indywidualnymi kiedy przynoszą trwałe korzyści dla rodzimej kultury i nauki.

WYBRANA BIBLIOGRAFIA DR. TSANKO TSANEVA

MONOGRAFIA

Аспекти в изследването на *О писменехъ Черноризца Храбра* [rozprawa doktorska].

Шумен, 1994, 155 s. Zredagowane i uzupełnione wydanie książkowe: „*За буквите*“.
Нови аспекти. Шумен: Антос, 2002, 172 str.

OPRACOWANIA, ARTYKUŁY, RECENZJE

Принос в старобългаристиката. – *Шуменска заря*, 182 / 1986, s. 3.

За автора на *О писменехъ Черноризца Храбра*. W: Т. Тотев, П. Георгиев, С. Бонев [red.].
Преслав, том 5. София: БАН, 1993, 33–45.

[współautorstwo М. Тихова, Д. Владимирова-Аладжова]. Великопреславски научен събор. – *Palaeobulgarica / Старобългаристика*, 1994, Nr 1, 110–114.

Славянските черти и резки и въпросът за първата славянска азбука. W: М. Тихова, П. Димитров [съст.]. *Преславска книжовна школа. Изследвания и материали*, том 1. София: УИ Св. Климент Охридски, 1995, 174–180.

О писменехъ Черноризца Храбра – структура на текста. – W: Д. Митев, К. Вачкова [red.]. *Филологически изследвания. Сборник, посветен на 10-годишнината (1982–1992) от основаването на Шуменския клон на Съюза на учените в България*, том 1. Шумен: ВПИ Константин Преславски, 1995, 76–82.

Философски изборник на цар Симеон. W: Т. Тотев [red.]. *1100 години Велики Преслав*, том 2. Шумен: ВПИ Константин Преславски, 1995, 143–151.

Слово за слизането на Св. Дух – предполагаемо произведение на Йоан Екзарх. W: Т. Тотев [red.]. *Медиевистични изследвания в памет на Пейо Димитров*. Шумен: УИ Епископ Константин Преславски, 1996, 141–148.

Към въпроса за покръстването на българите. W: Т. Тотев [red.]. *Преславска книжовна школа*, том 3. Шумен: УИ Епископ Константин Преславски, 1998, 159–167.

Някои предположения относно свети Иван Рилски, цар Петър и тяхното време. W: Т. Тотев [red.]. *Преславска книжовна школа*, том 4. Шумен: УИ Епископ Константин Преславски, 1999, 44–57.

[JAKO CANKO CANEV:]

Kaplica Trójcy Świętej przy Zamku Lubelskim – świadectwo materialne słowiańskiego i ogólnochrześcijańskiego uniwersalizmu w XV wieku. – *Fundamenta Europaea* (Gniezno), 2003, Nr 2–3, 33–44.

Funkcja kaplicy zamkowej w Lublinie w okresie średniowiecza. W: Z. Abramowicz [red.]. *Chrześcijańskie dziedzictwo duchowe narodów słowiańskich*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2003, 303–318.

Piętnastowieczna Polska jako łącznik wielkich kultur chrześcijańskich.

W: M. Walczak-Mikołajczakowa [red.]. *Kulturowe konteksty integracji europejskiej*. Gniezno: Collegium Europaeum Gnesnense, 2004, 34–42.

Wpływ średniowiecznej kultury południowosłowiańskiej na wschodnią i zachodnią Słowiańszczyznę. – *Acta Polono-Ruthenica*, 2006, Nr 11, 57–66.

[JAKO CANKO CANEW:]

Единство на ниската и високата култура в старобългарската литература от IX–X век. W: M. Korytkowska, Z. Darasz, G. Minczew [red.]. *Między kulturą „niską” a „wysoką”. Zjawiska językowe, literackie, kulturowe. Pamięci prof. dr hab. Teresy Dąbek-Wirgowej*. Łódź: Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie, 2001, 21–28.

Początki historiografii słowiańskiej. W: A. Woźniak [red.]. *Wokół problemów historii. Studia o kulturze i literaturach wschodniosłowiańskich*. Lublin: TN KUL, 2008, 269–280.

[JAKO TSANKO TSANEV:]

O kilku protobułgarskich nazwach osobowych i ich słowiańskiej recepcji. W: P. Sotirov, P. Złotkowski [red.]. *Z badań nad językiem i kulturą Słowian*. Lublin: UMCS, 2007, 115–123.

Morawska misja św. Cyryla i Metodego i geopolityczna walka o Ilirik. W: P. Sotirov, P. Złotkowski [red.]. *Z badań nad językiem i kulturą Słowian*. Lublin: UMCS, 2007, 175–185.

Polska i cerkiew słowiańska w IX–XI wieku. W: P. Bering, G. Łukomski [red.]. *Drogi i bezdroża komunikacji*. Gniezno: Collegium Europaeum Gnesnense, 2008, 80–86.

Jeszcze raz o starocerkiewnosłowiańskich terminach *mošti* i *pričęštenie*. W: P. Sotirov [red.]. *Cyryl i Metody w duchowym dziedzictwie Słowian. Materiały III i IV międzynarodowej konferencji cyrylometodiańskiej w Białej Podlaskiej*. Biała Podlaska: Wyd. Podlaskiej Fundacji Wspierania Talentów, 2009, 17–21.

LITERATURA

- Вълчев 2017:** Вълчев, Б. Траен взаимен интерес. – *Език и литература*, 2017, № 1–2, с. 5.
- Риков 2017:** Риков, К. Колкото и тежки времена да преживяваме, в Русе живеят знаците на достойни традиции. – *Утро*, № 15 (7923) / 20.01.2017, с. 5.
- Сотиров 2013:** Сотиров, П. Българистиката в университета *Мария Кюри-Склодовска* в Люблин – между традицията и предизвикателствата на новото време. W: П. Карагъзов, Ю. Стоянова [red.]. *Минало, настояще и перспективи на чуждестранната българистика. Сборник с доклади от Международната кръгла маса, посветена на петдесетата годишнина на Летния семинар по българистика*. София: УИ Св. Климент Охридски, 112–117.
- Трендафилов 1996:** Трендафилов, Х. Научният път на Пейо Димитров. W: Т. Тотев [red.]. *Медиевистични изследвания в памет на Пейо Димитров*. Шумен, 1996, 11–14.
- Цанев 1995:** Цанев, Ц. Славянските черти и резки и въпросът за първата славянска азбука. W: М. Тихова, П. Димитров [red.]. *Преславска книжовна школа. Изследвания и материали*, том 1. С., 1995, 174–180.
- Цанев 1998:** Цанев, Ц. Към въпроса за покръстването на българите. W: Т. Тотев [red.]. *Преславска книжовна школа*, том 3. Шумен, 1998, 159–167.
- Цанев 2002:** Цанев, Ц. За автора на *О писменехъ чръноризца храбра*. W: Цанев, Ц. „За буквите“. *Нови аспекти*. Шумен, 2002, 107–126.
- Цанев 2004:** Canev, C. Piętnastowieczna Polska jako łącznik wielkich kultur chrześcijańskich. W: M. Walczak-Mikołajczakowa [red.]. *Kulturowe konteksty integracji europejskiej*. Gniezno, 2004, 34–42.
- Цанев 2006:** Canev, C. Wpływ średniowiecznej kultury południowosłowiańskiej na wschodnią i zachodnią Słowiańszczyznę. – *Acta Polono-Ruthenica*, 2006, № 11, 57–66.